

Аніщенко О. Проблема професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері дорослих: методологічні підходи. Розвиток сучасної мистецько-педагогічної освіти: національний і європейський контекст: монографія; за наук. ред. М. Вовк. Сучава: Сучавський університет імені Штефана чел Маре, 2023. С. 366-377.

Олена Аніщенко, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-6145-2321>

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ У СФЕРІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ

Анотація. Тематичний розділ присвячено висвітленню методологічних підходів до аналізу проблеми професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Автором акцентовано увагу на системному, міждисциплінарному, аксіологічному, андрагогічному, акмеологічному, компетентнісному, синергетичному, інтегративному підходах. Обґрунтовано висновок про те, що методологічні підходи до аналізу проблеми професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих є взаємопов'язаними і взаємозумовленими, що сприяє забезпеченню цілісності розкриття проблеми наукового пошуку, формулюванню обґрунтованих умовиводів, розробленню прогностичних науково-методичних рекомендацій тощо. Наголошено на тому, що методологічні знання є необхідною умовою здійснення науковцями дослідницької діяльності у сфері професіоналізації освіти дорослих, результати якої відображаються у фундаментальних і прикладних наукових дослідженнях.

Ключові слова: наукові дослідження; методологія; методологічні підходи; андрагогічні дослідження; професійний розвиток; освіта дорослих; педагогічний персонал у сфері освіти дорослих; андрагог.

Olena Anishchenko, Kyiv, Ukraine

THE PROBLEM OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHING STAFF IN THE FIELD OF ADULT EDUCATION: METHODOLOGICAL APPROACHES

Abstract. The thematic section is devoted to the coverage of methodological approaches to the analysis of the problem of professional development of teaching staff in the field of adult education. The author focuses on the systemic, interdisciplinary, axiological, andragogical, acmeological, competence, synergistic, and integrative approaches. It is substantiated that methodological approaches to the analysis of the problem of professional development of teaching staff in the field of adult education are interrelated and interdependent, which contributes to ensuring the integrity of disclosing the problem of scientific research, formulating reasonable conclusions, developing prognostic scientific and methodological recommendations, etc. It is emphasized that methodological knowledge is a prerequisite for scientists to carry out research activities in the field of professionalization of adult education, the results of which are reflected in fundamental and applied research.

Keywords: scientific research; methodology; methodological approaches; andragogical research; professional development; adult education; pedagogical staff in the field of adult education; andragogue.

* Окремі аспекти, які розглядаються в даній статті, були опубліковані у виданні:

Аніщенко, О. (2022). Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих: методичний концепт, *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 2 (22), с. 24-36.

Професійний розвиток є нагальною потребою працівників і водночас виробничою необхідністю, ігнорування якої призводить до швидкого «професійного старіння». В освіті дорослих для забезпечення успішності професійного розвитку в центрі уваги андрагогів мають бути освітні потреби тих, хто навчає й тих, хто навчається, а також низка факторів контекстного, індивідуального, колективного та інших рівнів. На наше переконання, професійний розвиток особистості є процесом гетерохронним, що має тісний взаємозв'язок із загальним розвитком, що спрямований головним чином на удосконалення майстерності, підтримку системи професійних знань, навичок і вмій в актуальному стані, розвиток здібностей, ключових для професійної діяльності. Власне професійний розвиток андрагогів спрямований на їхнє професійне вдосконалення впродовж життя на основі мотивації до саморозвитку й досягнення професійного успіху, розкриття творчого потенціалу, рефлексії як основи самоорганізації тощо. Означений процес передбачає набуття нових компетентностей або розширення наявних як під керівництвом викладачів, наставників, фахівців та експертів, так і в процесі самоосвіти (за О. Баніт)⁸⁵⁵. Слід додати, що особливо важливого значення набувають не лише набуті андрагогом знання, вміння й навички, а й здатність адаптуватися до професійного середовища, мобілізуватися задля розв'язання професійних задач в умовах нестабільності й невизначеності тощо. Поза сумнівами, професійне зростання сприяє розширенню можливостей працівників, посиленню трансформаційних зрушень в освіті, що забезпечують позиціонування того, хто навчається, як суб'єкта освітньої взаємодії тощо. Отже, науки й пошуки, сфокусовані на дослідженні теоретичних і практичних аспектів безперервного професійного розвитку різних категорій працівників, не втрачають актуальності ані в умовах стабільності, сталості розвитку держави, ані в умовах ризиків і загроз. Окреслена проблематика досліджень буде особливо затребувана у період повоєнного відновлення України після перемоги у російсько-українській війні.

В умовах розвитку суспільства, що навчається впродовж життя, на тлі глобалізації, цифровізації, прискорення темпів розвитку науки, помітно посилюється роль і значення андрагогічних досліджень, пов'язаних із практикою освіти і навчання дорослого населення. На наше переконання, професійний розвиток педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих є предметом саме андрагогічних досліджень.

С. Гончаренко переконливо доводив, що «...нехтування методологією педагогіки, її теоріями й закономірностями фактично веде до заперечення статусу педагогіки як науки» і наголошував на тому, що успіх будь-якого педагогічного дослідження багато в чому визначається загальними і конкретно-науковими підходами і принципами, які покладено у зміст методології педагогіки⁸⁵⁶.

У рамках методологічного, теоретичного концептів нашого наукового пошуку вважаємо за доцільне акцентувати увагу на тому, що в педагогічній науці використовуються різноманітні наукові підходи, які набули науково-теоретичної інтерпретації у працях українських і зарубіжних дослідників. Як відомо, «підхід» є уособленням визначеної позиції, що «обумовлює дослідження, проектування, організацію будь-якого явища, процесу ...» й тлумачиться як сукупність способів,

⁸⁵⁵ Баніт, О. В. (2022). Система професіоналізації педагогічного персоналу у сфері корпоративної освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 22 (2), 48-58. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(22\).2022.48-58](https://doi.org/10.35387/od.2(22).2022.48-58)

⁸⁵⁶ Гончаренко, С. У. (1992). Методологічні засади побудови педагогічної теорії. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*: пол.-укр., укр.-пол. щорічник, 14, 37-49. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707158>; Гончаренко, С. У. (1993). Методологічні характеристики педагогічних досліджень. *Педагогіка і психологія*, 1, 11–23.

прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь. За Л. Ракітянською, обрані у процесі наукового пошуку підходи задають і спрямовують їх загальну стратегію, визначають вихідні наукові позиції щодо вивчення конкретного аспекту досліджуваної проблеми, для концептуального вирішення якої в «широкому науковому контексті ... важливим є комплексне застосування методологічних підходів, множинність яких дозволяє вивчити досліджуваний феномен всебічно, в усій його багатогранності, й сформувані цілісне уявлення про нього».

Методологічні, наукові підходи конкретизують зміст багаторівневої структури методології як загальної системи теоретичних знань, які уособлюють роль провідних принципів наукового пізнання, шляхів і засобів реалізації наукових досліджень. Зазначимо, що методологічні, наукові підходи до аналізу проблеми професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих є теоретико-методологічним підґрунтям систематизації та узагальнення напрацювань із теорії і практики професіоналізації цільової групи.

Як відомо, системність є однією з найважливіших характеристик сучасного наукового знання. У сучасній методології науки *системність* і *системний підхід* до дослідження процесів (природних, соціальних) і закономірностей потлумачено не тільки як один із найважливіших напрямів наукового дослідження, а ще й як визначальний фундаментальний принцип наукового пізнання й соціальної практики. Власне *теорія систем* пояснює походження, структуру, особливості функціонування та розвиток систем різної природи, а *системний метод* постає як деяка інтегральна сукупність щодо простих методів і прийомів пізнання, а також перетворення дійсності. Сутність системності виявляється у застосуванні системного підходу в дослідженні складних об'єктів (систем), зорієнтованості дослідження на розкриття їх цілісності та виявлення всіх типів зв'язків у ньому, «зведення їх у єдину систему знань». За Ю. Сурміним, системність є найбільш загальним поняттям, що уособлює всі можливі прояви систем. Вчений наголошує, що означений термін («системність») доцільно розглядати у контекстах:

- ототожнення системності з об'єктивною, незалежною від людини, властивістю дійсності, що робить її *онтологічною, об'єктивно-діалектичною* властивістю «всього сущого»;

- накопичення людьми уявлень про властивість (тобто системність розглядається як *гносеологічне явище, деякі знання про системи різної природи*)⁸⁵⁷.

Для нашого наукового пошуку важливе значення має обґрунтованість різноаспектності гносеологічної системності як досить складного та різноманітного явища на рівнях системного підходу, системного методу й системної теорії, а також відповідні їм функції (табл. 1).

Таблиця 1

Структура системності, функції (за складниками)

Складники системності	Функції
Системний підхід.	Орієнтаційна. Світоглядна.

⁸⁵⁷ Сурмін, Ю. П. (2003). Теорія систем і системний аналіз: навч. посібник. Київ: МАУП.

Системний метод.	Пізнавальна. Методологічна.
Теорія систем (системна теорія).	Пояснювальна. Функція систематизації.

Джерело: складено за Ю. Сурміним.

Системний підхід має значний потенціал як у сфері освіти і навчання, так й у науковій сфері. Означений підхід дозволяє досліджувати педагогічні явища та процеси як певну цілісність, яку утворено сукупністю взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів. Системний підхід являє собою «напрямок у спеціальній методології науки, завданням якого є розробка методів дослідження й конструювання складних за організацією об'єктів як систем», передбачає комплексне вивчення будь-якого об'єкта дослідження як системи: її складу, структури взаємозв'язків, функцій, організації, місця в системі вищого рангу, внутрішньої ієрархії, стійкості, відкритості тощо.

Методологічна специфіка системного підходу полягає в тому, що метою дослідження є вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. При цьому особлива увага звертається на різноманіття внутрішніх і зовнішніх зв'язків системи, на процес (процедуру) об'єднання основних понять у єдину теоретичну картину, що дає змогу виявити сутність цілісності системи. Згідно з методологічною специфікою системного підходу, у меті дослідження має передбачатися вивчення закономірностей і механізмів утворення складного об'єкта з певних складових. Відповідно до положень означеного підходу, «специфіка складного об'єкту (системи) не вичерпується особливостями елементів, які її складають, а пов'язана передусім з характером взаємодії між елементами», що зумовлює першочерговість завдань пізнання «характеру» (особливості) і механізмів означених «зв'язків і відношень, зокрема відношень людини і суспільства, людей всередині певного співтовариства».

Результати здійсненого наукового пошуку уможливають висновок про те, що дослідження певних об'єктів як складних систем, сприяє: обґрунтуванню адекватного формулювання суті конкретної досліджуваної проблеми, вибору ефективних шляхів їх вирішення, унаочненню широких можливостей для одержання різноманітних тверджень та оцінок, які передбачають пошук різних варіантів виконання певної роботи з подальшим вибором найбільш оптимального з них тощо.

Як свідчить аналіз джерел, у порівнянні з традиційним рівнем наукового пізнання та практики, предмети (об'єкти) дослідження й принципи системного підходу мають більш широкі масштаби, зміст і значення. Системний підхід передбачає використання сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів теоретичного дослідження, що виконує евристичну функцію в загальній системі наукового пізнання.

Доцільно акцентувати увагу на нерозривності зв'язку системного підходу з діалектикою. Втілені у ньому принципи дослідження цілісного (сходження від абстрактного до конкретного; єдності аналізу та синтезу; логічного й історичного; виявлення в об'єкті різноякісних зв'язків та їх взаємодії; синтезу структурно-функціональних уявлень про об'єкт тощо) є найважливішими компонентами діалектичної методології наукового пізнання. Водночас діалектика і системний підхід утворюють різні рівні методології.

Використання системного підходу уможливорює розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків, «зведення їх у єдину теоретичну картину». За О. Кустовською, йдеться про можливість виявлення як конкретних механізмів цілісності об'єкта, так і повної типології його зв'язків. Дослідниця акцентує увагу на труднощах, які ускладнюють вирішення означених завдань, а з-поміж них виокремлює ті, що пов'язані з виявленням у багатокомпонентних об'єктах різнотипних зв'язків, що є лише одним із основних актуалітетів дослідження системного об'єкта. У цитованій праці наголошено на тому, що важливо також здійснювати порівняння динаміки всього різноманіття зв'язків у співмірному вигляді за логічно однорідним критерієм, загальним для цілісної системи. Науковець переконливо доводить, що системний підхід також зумовлює доцільність «розділення» досліджуваних багатокомпонентних об'єктів на основі пріоритетності зв'язків для системи за наявності різноманіття їхніх типів у кожному складнику системи, що є підґрунтям дослідження основних властивостей системного об'єкта у нерозривному зв'язку структури та функції в їх динаміці. Важливого значення набуває те, що цілісність доцільно враховувати як у приналежності до об'єкта, так й у способах його дослідження⁸⁵⁸.

Системність, цілісність дослідження проблеми професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих забезпечує її аналіз на рівні трьох взаємопов'язаних концептів: методологічного, теоретичного, методичного (рис. 1).

Рис. 1. Професійний розвиток педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих як наукова проблема

У контексті нашого наукового пошуку зазначимо, що використання загальної теорії систем дає можливість обґрунтувати, вибудувати систему професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих, здійснити конкретизацію та уточнення відповідного понятійно-термінологічного апарату наукового пошуку тощо. За допомогою означеного підходу можна вивчити основні структурні складові професійного розвитку цільової групи і виявити їх взаємозв'язки; дослідити професійний розвиток як складову неперервної освіти і навчання андрагогів упродовж життя та як цілісне явище, якому притаманна низка обумовлених специфікою андрагогічно орієнтованої професійної діяльності особливостей тощо. Отже,

⁸⁵⁸ Кустовська, О. В. (2005). Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка. 124 с.

використання системного підходу дозволяє здійснити дослідження проблеми професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих цілісно й забезпечити логічність, послідовність процесу науково-педагогічного пошуку.

Використання *міждисциплінарного підходу* на основі аналізу й синтезу знань різних наук щодо розв'язання досліджуваної проблеми дозволяє «дослідити педагогічні явища й факти у широкому контекстному полі (соціально-культурному, соціально-економічному, історичному, політичному тощо); підвищити вірогідність результатів дослідження та їх прогностичність». Ресурси міждисциплінарного підходу дозволяють розширити дослідницький потенціал досліджуваної проблематики методологією й методами пізнання різних наук (гуманітарного, економічного та ін. спрямування).

Власне міждисциплінарність уможливорює «здатність побачити, розпізнати, сприйняти те, що є недоступним в межах окремо взятої науки (дисципліни) з її специфічним, вузькоорієнтованим об'єктом, предметом і методами дослідження». Важливим є те, що міждисциплінарність як принцип організації наукового знання сприяє відкриттю широких можливостей для вирішення комплексних проблем професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих; передбачає взаємодію, взаємозумовленість, а не заперечення різних методологій в андрагогічних дослідженнях.

Отже, у контексті нашого дослідження міждисциплінарність у постановці проблем й обґрунтуванні підходів до їх вирішення проявляється в аналізі різних теорій розвитку особистості й людського капіталу, теорій навчання дорослих, професійного розвитку у психології, андрагогії, менеджменті тощо, виявленні змістових, логічних, функціональних зв'язків між ними, синтезі поглядів на професіоналізацію андрагогів й побудові на цій основі нових теорій та концепцій у сфері освіти і навчання дорослих. Використання міждисциплінарного підходу з урахуванням положень андрагогіки, вікової психології і психології праці, професійної педагогіки, менеджменту, культурології, соціології дають можливість здійснити цілісний аналіз теоретичних основ професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих як процесу, що уособлює професійний розвиток андрагогів, удосконалення їх компетентнісного потенціалу. Міждисциплінарний підхід позиціонує зміни в системі освіти дорослих із процесом «взаємопроникнення в неї нового зі всіх наукових і практичних сфер, що виводить дослідження на метатеоретичний рівень побудови та концептуалізації моделей інноваційних освітніх процесів».

Зазначимо, що акмеологія як наука спрямована на дослідження закономірностей, умов, чинників, стимулів самореалізації творчих потенціалів людини, шляхів розвитку творчої готовності до майбутньої діяльності, досягнення вершин професійної діяльності та життя в цілому на різних етапах життєвого шляху (за Б. Ананьєвим). Як теорія загальних закономірностей досягнення вершин у людській життєдіяльності й розвитку цивілізації, акмеологія інтегрує знання багатьох наук про людину (культурології, психології, педагогіки, філософії, синергетики, генетики, валеології, фізіології).

Акмеологічний підхід передбачає врахування положень педагогічної акмеології, можливостей щодо забезпечення системою професійного розвитку андрагогів засобів досягнення найвищих показників в особистісно-соціальному розвитку, професійній діяльності й педагогічній творчості. Означений підхід уможливорює вивчення професійного, творчого й духовного потенціалу особистості андрагога як «цілісного

феномена в єдності її суттєвих сторін (індивід, особистість, індивідуальність); орієнтації людини на постійний саморозвиток і самовдосконалення, мотивації високих досягнень, прагненні високих результатів, життєвих успіхів; організації творчої діяльності особистості на всіх етапах її неперервної освіти, створенні необхідних умов для самореалізації її творчого потенціалу». Йдеться також і про важливість дослідження взаємозв'язку та особливостей індивідуально-особистісного та професійного розвитку андрагога.

Зважаючи на наукові напрацювання А. Боднар, Н. Макаренко⁸⁵⁹ наголосимо, що акмеологічний підхід дає можливість вивчати особистість із урахуванням закономірностей розвитку та саморозвитку андрагогів у контексті досягнення вершин майстерності та професіоналізму засобами навчання та «формульованого впливу на особистість», плекання ціннісного ставлення до самовдосконалення й саморозвитку. Водночас проблема професійної самореалізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих актуалізує доцільність сфокусованості на реалізації внутрішнього потенціалу, особистісних можливостях і здібностях, «опредметненні сутнісних сил особистості у творчій суспільно значущій діяльності», урахування мотивації до саморозвитку у процесі життєтворчості.

Вважаємо за доцільне наголосити, що для нашого дослідження важливого значення набувають сформульовані О. Антоною висновки щодо домінантності (згідно з акмеологічним підходом) «проблематики розвитку творчих здібностей професіоналів із урахуванням різних аспектів їх підготовки і вдосконалення» (табл. 2).

Таблиця 2

Різноаспектність дослідження проблеми професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих (акмеологічний підхід)

Акмеологічний підхід	
Аспекти дослідження	Характеристика
Віковий аспект	Дослідження може передбачати діагностику задатків і здібностей відповідними методиками з урахуванням здобутків у сфері андрогогіки (у тому числі студентів і професіоналів), геронтології (ветеранів праці) тощо.
Освітній аспект	Дослідження може передбачати можливість діагностики й розвитку знань і умінь в системі професійної, безперервної освіти.
Професійний аспект	Дослідження може спрямовуватися на визначення можливостей і результатів здійснення трудової діяльності у контексті професійної придатної, через виявлення психологічної готовності до цього виду праці й міри соціальної відповідальності за її процес і результати.
Креативний аспект	Дослідження може спрямовуватися на визначення зусиль, що витрачаються, й успішність їх реалізації шляхом дослідження рівня професіоналізму цільової групи тощо.

⁸⁵⁹ Боднар, А. Я., & Макаренко, Н. Г. (2017). Самореалізація творчого потенціалу людини: акмеологічний підхід. *Наукові записки НАУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Т. 99. 52-58.

Джерело: складено за: Антонова, О. Є. (2011). *Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості. Акмеологія – наука XXI століття: матеріали III Міжнар. наук.-практ.конфер. / За ред. В.О. Огнев'юка. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 17-22.*

«Вершинні прояви» акмеологічного підходу відображають й *особистісно орієнтований, суб'єкт-суб'єктний підходи.*

Інтегративний підхід спрямований на встановлення єдності фундаментальних досліджень, прикладних наукових розробок і практичного досвіду задля забезпечення дієвості професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих. Інтеграція як логіко-методологічний інструментарій «застосовується для вирішення синтетичних проблем у концептуалізації, оптимізації, уніфікації, універсалізації ... освітніх процесів». Педагогічна інтеграція як інструмент перетворення практики уможливорює уникнення дублювання та спрямовується на оптимізацію педагогічного процесу, що зумовлює створення нових об'єктів (теоретичних і практичних): концепцій, теорій, педагогічних систем, моделей, видів діяльності, навчальних курсів, технологій, дидактичних засобів. За І. Коновальчуком, процеси інтеграції в педагогічній системі пов'язані з якісними й кількісними перетвореннями її елементів, змінами у взаємозв'язках між ними. Науковцем наголошено, що інтегративний підхід «забезпечує змістову, організаційно-технологічну, інституційно-комунікативну, особистісно-розвивальну функції інтеграції», які, на нашу думку, важливо враховувати у дослідженнях з теорії і практики професіоналізації педагогічних і науково-педагогічних працівників⁸⁶⁰.

Використання *андрагогічного підходу* уможливорює врахування особливостей андрагогів – дорослих осіб як суб'єктів професійної діяльності й навчання (в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти), специфіки її освітніх потреб, досвіду (професійного, особистісного).

Синергетичний підхід передбачає вивчення педагогічних явищ з позиції синергетичної методології, що дозволяє розширити теоретичні та практичні межі аналізу педагогічних систем, здійснювати їх синергізацію (оптимізацію) тощо, уможливорює обґрунтування «синергетичної моделі актуалізації глобальних та локальних тенденцій розвитку освіти і педагогічної думки, яка базується на синергетичному розумінні циклічної зміни процесів ієрархізації та деієрархізації в еволюції соціальних систем, що позначається на зміні освітніх парадигм, технологій, методів, підходів». О. Вознюк наголошує на значному системно-організаційному, узагальнювально-класифікаційному, інноваційному потенціалах означеного підходу⁸⁶¹.

Відповідно до *аксіологічного підходу*, людина розглядається як найвища цінність суспільства і мета суспільного розвитку. Аксіологічний підхід ґрунтується на філософському вченні про цінності (етичні, моральні, культурні) як сенсоутворювальні засади людського буття, що визначають напрями й умотивованість діяльності та вчинків людини, людського життя в цілому Використання означеного підходу дозволяє

⁸⁶⁰ Коновальчук, І. І. (2015). *Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах.* (Дис. ... д-ра. пед. наук). Житомир.

⁸⁶¹ Вознюк, О. В. (2009). *Синергетичний підхід як метод аналізу розвитку вітчизняної педагогічної думки (друга половина ХХ століття).* (Автореф. дис. ... д-ра пед. наук). Житомир.

розглядати цільову групу, її представників як фахівців зі сформованою системою цінностей, які є визначальними в їхній соціальній та професійній взаємодії, обґрунтувати ціннісно-сміслові орієнтири професіоналізації педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих.

На переконання В. Лунячка, на сучасному етапі розвитку педагогічної науки дослідження щодо *компетентнісного підходу* як методології професійної підготовки у вищій школі та системі післядипломної педагогічної освіти «передбачає перехід від традиційного розгляду структури компетентностей та їх змістовного наповнення до вивчення процесів індивідуалізації професійного розвитку кожної особистості на компетентнісних засадах на основі моделювання», що сприятиме побудові індивідуальних компетентнісних моделей розвитку особистості впродовж життя. На нашу думку, у контексті дослідження проблеми професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників, використання компетентнісного підходу дозволяє проаналізувати та визначити роль, специфіку професійних і соціальних компетентностей у структурі професійного та особистісного розвитку цільової групи⁸⁶².

Нам імпонує думка Є. Білозьорова про те, що на сучасному етапі розвитку науки замість використання окремо взятих підходів до наукових досліджень доцільно використовувати «їх певну сукупність, що сприятиме вирішенню різнопланових дослідницьких проблем ...», а власне «комплексне застосування методологічних підходів є фактором виконання вимог принципу усебічності та повноти наукового пізнання»⁸⁶³.

Отже, методологічні підходи до аналізу проблеми професійного розвитку педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих є взаємопов'язаними і взаємозумовленими, що сприяє забезпеченню цілісності розкриття проблеми нашого наукового пошуку, обґрунтуванню висновків, розробленню прогностичних науково-методичних рекомендацій, характерною ознакою яких є практична зорієнтованість. Водночас методологічні знання як «надпредметні» знання найвищого філософського рівня є необхідною умовою здійснення науковцями дослідницької діяльності у сфері професіоналізації освіти дорослих, результати якої знаходять відображення у фундаментальних і прикладних наукових дослідженнях.

Список літератури:

- Аніщенко, О. В., Баніт, О. В., Калюжна, Т. Г., Коваленко, О. Г., Піддячий, В. М., & Самко, А. М. (2022). Професіоналізація педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теоретикометодичний аспект [монографія]. Керівник авт. кол. Аніщенко О. В. Київ: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735119>
- Аніщенко, О.В. (2014). Технології професійного розвитку дорослих як наукова міждисциплінарна проблема. Освіта впродовж життя: вимоги часу: матеріали VI Всеукраїнських педагогічних читань до 95-річчя від дня народження видатного вченого-педагога Олени Степанівни Дубинчук: кол. авторів); Лук'янова, Л.Б., Аніщенко, О.В. (Ред.). Київ; Ніжин: ПП Лисенко М.М. URL:

⁸⁶² Лунячек, В. Е. (2020). Компетентнісний підхід як методологія професійного розвитку працівника освіти. *Нова педагогічна думка*, 2 (102). DOI:10.37026/2520-6427-2020-102-2-37-45

⁸⁶³ Білозьоров, Є. В. (2021). Методологічний підхід як інструмент пізнання права. *Актуальні проблеми держави і права*, 90, 32-37. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i90.3204>

<https://lib.iitta.gov.ua/721361>

- Антонова, О. Є. (2011). Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості. Акмеологія – наука XXI століття: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер. Огнев'юк, В.О. (Ред.). Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 17-22. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/file/186177>
- Баніт, О. В. (2022). Система професіоналізації педагогічного персоналу у сфері корпоративної освіти. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 22 (2), 48-58. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(22\).2022.48-58](https://doi.org/10.35387/od.2(22).2022.48-58)
- Білозьоров, Є. В. (2021). Методологічний підхід як інструмент пізнання права. *Актуальні проблеми держави і права*, 90, 32-37. DOI: <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i90.3204>
- Боднар, А. Я., & Макаренко, Н. Г. (2017). Самореалізація творчого потенціалу людини: акмеологічний підхід. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. Т. 99. 52-58.
- Бусел, В. Т. (2001). Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Ірпінськ: ВТФ «Перун».
- Важинський, С. Е., Щербак, Т. І. (2016). Методика та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка.
- Варенко, В. М., Братусь, І. В., Дорошенко, В. С., Смольников, Ю. Б., & Юрченко, В. О. (2013). Системний аналіз інформаційних процесів: навч. посіб. Київ: Університет «Україна».
- Вітвицька, С. С. (2012). Акмеологічний підхід до педагогічної підготовки магістрів освіти. Інтелектуальна та творча обдарованість: спільне та відмінне: матеріали круглого столу 23 січня 2012 р. м. Київ. К.: ТОВ «Інформаційні системи». URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13284/1/4.pdf>
- Вознюк, О. В. (2009). *Синергетичний підхід як метод аналізу розвитку вітчизняної педагогічної думки (друга половина ХХ століття)*. (Автореф. дис. ... д-ра пед. наук). Житомир.
- Вознюк О. В., & Дубасенюк, О. А. (2009). *Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід*: монографія Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 684 с.
- Гончаренко, С. У. (1992). Методологічні засади побудови педагогічної теорії. *Професійна освіта: педагогіка і психологія*: пол.-укр., укр.-пол. щорічник, 14, 37-49. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707158>
- Гончаренко, С. У. (1993). Методологічні характеристики педагогічних досліджень. *Педагогіка і психологія*, 1, 11–23.
- Гончаренко, С.У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 421 с.
- Дубасенюк, О. А. (2015). Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно-орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти*: збірник наукових праць. Житомир-Київ, 84, 25-30. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/18163/>
- Колот, А. М. (2014). Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. *Соціальна економіка*, 1-2, 76-83.
- Коновальчук, І. І. (2015). *Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах*. (Дис. ... д-ра. пед. наук). Житомир.
- Краснодемська, І. (2014). Системність. НДІ українознавства. <http://ndiu.org.ua/index.php/component/content/article/102-2009-08-31-13-55-49/1720-2012-05-14-10-13-07>

- Курлянд, З. Н. (Ред.). (2007). Педагогіка вищої школи: навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання.
- Кустовська, О. В. (2005). Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка. 124 с.
- Лук'янова, Л. Б. (2022). Точність і достовірність андрагогічних досліджень: імплікації для практики. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 22 (2), 9-24. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(22\).2022.9-24](https://doi.org/10.35387/od.2(22).2022.9-24)
- Лунячек, В. Е. (2020). Компетентнісний підхід як методологія професійного розвитку працівника освіти. *Нова педагогічна думка*, 2 (102). DOI:10.37026/2520-6427-2020-102-2-37-45
- Онищук, Л. А. (2006). *Теоретичні і методичні основи гуманізації управління загальноосвітніми навчальними закладами I-II ступенів*. (Автореф. дис. ... д-ра пед. наук). Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. URL: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/1762/3/Onyshchuk.pdf>
- Підхід. Словник української мови: в 11 томах. Академічний тлумачний словник (1970—1980). 1975. Том 6. С. 521. URL: <http://sum.in.ua/s/pidkhd>
- Прийма, С. М. (2016). Системи відкритої освіти дорослих: теоретико-методологічні засади проектування і функціонування: монографія. Мелітополь: Вид-во МДПУ імені Богдана Хмельницького.
- Ракітянська, Л. (2018). Наукові підходи як теоретико-методологічне підґрунтя педагогічних досліджень. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки*. 163. 124-129. DOI: <https://doi.org/10.31812/123456789/3278>
- Рибалко, Л. С. (2008). *Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя*. (Автореф. дис. ... д-ра пед. наук). Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 42 с.
- Сисоєва, С., & Кристопчук, Т. Є. (2013). Методологія науково-педагогічних досліджень. Рівне: Волинські обереги. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162001669.pdf>
- Сурмін, Ю. П. (2003). Теорія систем і системний аналіз: навч. посібник. Київ: МАУП.
- Теренко, О. О. (2020). *Тенденції розвитку освіти дорослих у США і Канаді (друга половина ХХ – початок ХХІ століття)*. (Дис. д-ра пед. наук). Київ: Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.
- Тимошук, Г. В. (2018). Професійна самореалізація особистості як педагогічна проблема. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 43, 413-421. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/11963>
- Fahmy', A. F. M., & Lagowski, J. J. (1999). The use of a systemic approach in teaching and learning chemistry for the 21st century. DOI: 10.1351/pac199971050859; <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1351/pac199971050859/html>
- Galaczi, E., Nye, A., Poulter M., Allen, H. (2017). *The Cambridge English Approach to Teacher Professional Development*. Cambridge: UCLES.
- Koulaouzides, George A., & Popović, Katarina. (2017). Critical Thinking, Empowerment & Lifelong Learning Policy. In book: *Adult Education and Lifelong Learning in Southeastern Europe*. 1-15. Rotterdam-Boston-Taipei: Sense Publishers.